

(ב) ואם. עיין ט"ז. דעת הב"ח ז"ל [ד"ה ומ"ש ופירש] לרפואה אף שמן מעט "באניגרון" כולי עלמא [הר"ר יוסף ובעל הלכות גדולות] מודים דשמן עיקר ומברך רק פרי העץ, ואם מכיין לאכילה בנותן שמן מעט הר"ר יוסף מודה דאניגרון עיקר, ובשמן הרבה יותר מהרגילות [ומכל מקום "אניגרון" הרוב] להר"ר יוסף פרי העץ ולבעל הלכות גדולות שהכל, ומחק מה שכתב הטור שזהו רפואתו שנותן שמן הרבה, מוחק תיבת "הרבה", יע"ש. וכן נראה מסתימת המחבר כאן, ומה שכתב רש"י ברכות ל"א א' ד"ה החושש בגרונו וצריך שמן הרבה ושמן עיקר צריך לדחוק לענין איסור שבת קאמר דאפילו הכי שרי ומשום הכי ציין כאן ולא בחושש בגרונו, אבל הט"ז סובר לרפואה נמי דווקא כשנותן שמן הרבה יותר משיעור אז מברך פרי העץ הא לאו הכי לא, ויש ראייה לזה דאם לא כן למה לא אמר הר"ר יוסף דבגמרא נקיט בחושש לומר אפילו מעט שמן ולא לדוגמא. ^[מקור]תדע דדקדוק גדול הוא זה בדברי הר"ר יוסף דאם לא כן מנא ליה להטור לאשווי מחלוקת בין הר"ר יוסף ובעל הלכות גדולות הלא מבואר בסעיף א' בהג"ה דבתר רוב אזלינן וכמו שכתב הט"ז [ס"ק]

א' דכל שיש ב' ברכות אזלינן בתר רוב, וא"כ הר"ר יוסף מיירי בכיך כבר על "אניגרון" או על דבר אחר שהכל ומערב שמן עם "אניגרון" בזה סברתו ברור מללו דכל שמן ונגרש טעמו מהיצי תיתי לא יברך פרי העץ אדרבה הפטור לא יפטור החיוב, ובעל הלכות גדולות מיירי שיש ב' ברכות לפניו שהכל ופרי העץ בזה דווקא רפואה השמן שהכל ממה שיברך פרי העץ, אלא דקשיא ליה להטור א"כ אין צריך להר"ר יוסף לדחוק לומר הגמרא דוגמא נקיט כו' שמע מינה הר"ר יוסף סובר אף ביש ב' ברכות לפניו שמן עיקר והטור הסכים לדבריו, ולפי מה שכתב הרשב"א דאזלינן בתר כוונתו כו' אפשר להמתיק הענין, כי רמז לקושית דרכי משה ופרישה, למה תלה הב"י ברשב"א גם בעל הלכות גדולות כתב כן, וי"ל דרשב"א ^[כא] הביאו הב"י בריש הסימן [ד"ה כתב הרשב"א] דאזלינן בתר רובא [עיין מה שכתוב סעיף א' בהג"ה נרשם ^[כב] תשב"ץ, וב"י כתב רשב"א] וא"כ אולא ראיית הטור שאין ראייה. ואי כן הוא נמצא עולה מדבריו ז"ל דברים מחודשים. הא', לרפואה צריך שמן הרבה יותר מהרגילות. ב', אם נתערב מעט ברוב דאזלינן בתר רוב היינו ביש ב' ברכות לפניו הא בירך מקודם על השכר שהכל ונתערב יין אח"כ בשכר וטעם יין מברך פרי הגפן ולא יפטור הפטור לחיוב. ג', דאפילו ככוונה שעירב כל שיש רוב אזלינן בתר רובא וזה קשה מסימן ר"ד מ"א [ס"ק] י"י כמו שכתבתי באות א' ולי העני כל זה צ"ע עיין מה שכתבתי באות א' מזה * . ובחדושינו [ראש יוסף ברכות] ל"י א' הארכנו ואי"ה במ"א אות ח' ט' י' י"א יבואר עוד בזה וכאן אין להאריך. עיין [משבצות זהב] אות ט' וסימן ר"ה [נשם אות] ה' אי"ה יבואר עוד. עוד רגע אדבר כי לכאורה בשמן הרוב ואניגרון מעט י"ל לכולי עלמא פרי העץ אף לבעל הלכות גדולות, וי"ל דכחאי גונא אזורי מזיק וכבעין דמי. ועיין חידושי הרשב"א שם לו, א ד"ה הכאן בשם רב האי חילק בין חול בעינן "שמתכוין" לרפואה, הא סתמא אף שחושש, לא מוכחא מלתא דלרפואה עביד ראדברא בעינייה מעליא טפי [אף דמזיק מכל מקום לרפואה הוא], ובשבת שאי אפשר בעינייה אפילו סתמא נמי פרי העץ, יע"ש. ולשון המחבר צריך התבוננות בו, כי בעל הלכות גדולות כתב אי כייבין ליה חגיגי "דמכוין" לרפואה משמע סתמא לא, ובלבוש [סעיף ד] כתב כן והוא מתכוין לרפואה, אבל המחבר כתב סתמא בחושש בגרונו כו' אפשר אף סתמא כעין לשון הר"מ ז"ל פרק ח' מהלכות ברכות הלכה ב', ואמנם הר"מ סיים אבל אין חושש בגרונו, והמחבר סיים אבל אין מתכוין לרפואה רכותא אפילו חושש שהכל, וקצת סתרי

הגהות רעק"א

(ג) (ש"ע סי' מברך עליהם בורא פרי העץ. ונאמן העור פסק דמנכך טורח פרי האדמה, וכן העלה נמשותט פנים מאירות מלך א' סימן [ה') [ס"ה].) ונפרי מנש [ליקושים] תנח לנכך שהכל, ולא ידעמי למה:

לל, ולאו אדעתא דידהו נטעי להו, ואי מיתקן כו'. כמו שכתב בשו"ע. וצ"ע הדרכיב דעת התוספות והרשב"א. ועיין מ"א [ס"ק ז]. וודאי דמה שכתב [הש"ע] 'אם מתקן כו', הוא דעת הרשב"א דפליג על התוספות. והעיקר נראה כדעת הרשב"א, דכן סתם מתניתין דפרק י"א דתרומות [משנה ה], ובבבארי ^[כז]. ובעוקצין [פ' משנה ב], דגרעינין אינן פרי כלל. ועוד ראייה דהא מותר ברבעי [עלה פ"א משנה ח]. ועל כרחך הא דאסור בערלה, מנח ריבוייא דקרא את כו'. וכן עיקר:

מחצית השקל

[פ"ק ז] שהכל. צ"ע דהרשב"א **לשיטתיה** כו'. דהרשב"א [והרא"ש כ"ד] זולקים בברכות גרעינים, דלענין ערלה מבואר במשנה סוף פרק קמא יערלה [משנה ח], הוכח בברכות דף ל"ו ע"ב, דגם בגרעינים נוהג דין ערלה. וסבירא ליה להרא"ש הטעם משום דהוי פרי והוא הדין לענין ברכה. אבל הרשב"א סבירא ליה דוקא לענין ערלה אתרבי, מדכתיב [ויקרא יט, כג] את צרי, ודרשינן לאסור אפילו הטפל מפרו, אבל לא מקרי פרי לענין ברכה [ועיין לקמן סעיף קטן י"ז]. וכיון דסבירא ליה דאפילו גרעינים מתוקים לאו פיירי, כל שכן מרים שמתקן על ידי האור או דבר אחר, ולכן פסק הרשב"א לברך עליהם שהכל. אבל לפי שפסק המחבר כהתוספות והרא"ש, גרעינים מתוקים הוי פיירי, א"כ גם במרים שמתקן ע"י האור ראוי לברך בורא פרי העץ: וכמו שכתוב **סעיף ה'** גבי שקדים. ר"ל דלא תימא דמרים כיון דמתחילה לא היו ראויים, אף שמתקם עתה לא מקרי פרי. הא חזינו בשקדים המרים גדולים אם מתקם מפרו, בורא פרי העץ, וכתב הרא"ש ברכות פ"ו סימן ג' דהוי כאלו מתוקים בתחלה, והוא הדין הכא: וצ"ע דכשהן מרים לאו פרי נינהו כו' וכן **משמע ב"ב**וש. וזה לשון הלבוש [סעיף ה]. נרעיני שאר פירות, הפירי שעליהן הוא העיקר פירי, ואין הגרעינים עיקר פרי. לפיכך אם אין הגרעין ראוי לאכילה בלא אור, אינה נחשבת פירי אפילו אחר שמתקן. אבל שקדים עיקר פרי הגרעין [דהיינו התוך], ותחלת נטעתן להכי להמתיק אותו באור כו', עכ"ל. וצ"ל דסבירא ליה אפילו להרא"ש, דחשיב לגרעין פירי, מכל מקום כיון דלאו עיקר פירי הוא, בעינן שיהיה ראוי לאכילה מיד בלי מתוק: [פ"ק ח עם פת כו'. **אפילו כו' ופת שזעם לא אמרינן דשמן עיקר.** והיינו משום חשיבות הפת אינו בטל לגבי שמן אפילו צריך לו לרפואה: וקשה מאי שנא מהאוכל' דג כו'. בסימן רי"ב

ז שהכל. עיין מ"א. הקשה ללאורה דנרי המחבר סמורים מיניה וזיה וזכה שטרף לזי מרי, דהרשב"א סובר גרעינין אף מתוקים לאו פירי ושהכל, ובערלה מאת מרעינן, ומשום הכי פסק דמרים מתקן ע"י אור שהכל, אצל התוספות ורל"ש ברכות ל"ו ב' ד"ה קליפי אגוזים דגרעינים כפירי ממש, וכן פסק המחבר כאן, א"כ מרים ומתקן ע"י אור פרי העץ כנסעיף ה' שקדים המרים ע"י אור פרי העץ, ומירך כשהם מרים לאו פרי הם, ודווקא מתוקים הוה פירי [וערלה אפשר מאת מרעינן כמו שזמנ'] וכן משמע בלגש כלן וסעיף ה' ונאר הגולה [סוף] אות מ"ס ללאו דלדעתה דהכל נטעי לה וי"ל דמשום הכי לא מברך פרי האדמה כמו כנסעיף ו' דלזן רלוי בלא אור וי"ל דנכדיו כמו להלגש ומ"א. ועיין עטרת נצי [פ"ק ז] כמד כסם הלגש דלא נטעי: **ח עם פת**. עיין מ"א. העלה דפת עם שמן לרפואה מברך פרי העץ ופטור פת כמו כסימן רי"ז ללאו דוקא פירות גיטוס, יע"ש וצ"ח [ריב ד"ה ומ"ש כגון]. אצל הנחלת נצי [פ"ק ד] ואלויה רנה [פ"ק ח' פסקו דפת עיקר חדל דלזן נהנה כן ועוד דלזן דרך רפואה כן, יע"ש מזה:

"אניגרון" או על דבר אחר שהכל ומערב שמן עם "אניגרון" בזה סברתו ברור מללו דכל שמן ונגרש טעמו מהיצי תיתי לא יברך פרי העץ אדרבה הפטור לא יפטור החיוב, ובעל הלכות גדולות מיירי שיש ב' ברכות לפניו שהכל ופרי העץ בזה דווקא רפואה השמן שהכל ממה שיברך פרי העץ, אלא דקשיא ליה להטור א"כ אין צריך להר"ר יוסף לדחוק לומר הגמרא דוגמא נקיט כו' שמע מינה הר"ר יוסף סובר אף ביש ב' ברכות לפניו שמן עיקר והטור הסכים לדבריו, ולפי מה שכתב הרשב"א דאזלינן בתר כוונתו כו' אפשר להמתיק הענין, כי רמז לקושית דרכי משה ופרישה, למה תלה הב"י ברשב"א גם בעל הלכות גדולות כתב כן, וי"ל דרשב"א ^[כא] הביאו הב"י בריש הסימן [ד"ה כתב הרשב"א] דאזלינן בתר רובא [עיין מה שכתוב סעיף א' בהג"ה נרשם ^[כב] תשב"ץ, וב"י כתב רשב"א] וא"כ אולא ראיית הטור שאין ראייה. ואי כן הוא נמצא עולה מדבריו ז"ל דברים מחודשים. הא', לרפואה צריך שמן הרבה יותר מהרגילות. ב', אם נתערב מעט ברוב דאזלינן בתר רוב היינו ביש ב' ברכות לפניו הא בירך מקודם על השכר שהכל ונתערב יין אח"כ בשכר וטעם יין מברך פרי הגפן ולא יפטור הפטור לחיוב. ג', דאפילו ככוונה שעירב כל שיש רוב אזלינן בתר רובא וזה קשה מסימן ר"ד מ"א [ס"ק] י"י כמו שכתבתי באות א' ולי העני כל זה צ"ע עיין מה שכתבתי באות א' מזה * . ובחדושינו [ראש יוסף ברכות] ל"י א' הארכנו ואי"ה במ"א אות ח' ט' י' י"א יבואר עוד בזה וכאן אין להאריך. עיין [משבצות זהב] אות ט' וסימן ר"ה [נשם אות] ה' אי"ה יבואר עוד. עוד רגע אדבר כי לכאורה בשמן הרוב ואניגרון מעט י"ל לכולי עלמא פרי העץ אף לבעל הלכות גדולות, וי"ל דכחאי גונא אזורי מזיק וכבעין דמי. ועיין חידושי הרשב"א שם לו, א ד"ה הכאן בשם רב האי חילק בין חול בעינן "שמתכוין" לרפואה, הא סתמא אף שחושש, לא מוכחא מלתא דלרפואה עביד ראדברא בעינייה מעליא טפי [אף דמזיק מכל מקום לרפואה הוא], ובשבת שאי אפשר בעינייה אפילו סתמא נמי פרי העץ, יע"ש. ולשון המחבר צריך התבוננות בו, כי בעל הלכות גדולות כתב אי כייבין ליה חגיגי "דמכוין" לרפואה משמע סתמא לא, ובלבוש [סעיף ד] כתב כן והוא מתכוין לרפואה, אבל המחבר כתב סתמא בחושש בגרונו כו' אפשר אף סתמא כעין לשון הר"מ ז"ל פרק ח' מהלכות ברכות הלכה ב', ואמנם הר"מ סיים אבל אין חושש בגרונו, והמחבר סיים אבל אין מתכוין לרפואה רכותא אפילו חושש שהכל, וקצת סתרי

ביאור הגר"א

[ז*] [נסיעה ג' גרעיני כו'. עיין תוספות שם [לו, ב] ד"ה קליפי כו': [ח] ואם כו'. הרא"ש שם [פ"ו סימן ד]. וכנ"ל [בסעיף ב]. אבל הרשב"א [ברכות שם ד"ה קליפין חולק על תוספות [שבס"ק ז*]. וכתב אדרבה לא חשיבי פיירי, מדהוצרך לרבות מאת, הטפל, כמו קליפין. וכתב [הרשב"א], ואגרעינין מרים לא מברך דפשיטא: והא דלא סוקי כו' ר"ל בדף ל"ה עמוד ב'. אמר רב יהודה אמר דפשיטא: שמן זית מברכים עליו בורא פרי העץ, ופריך היכי דמי אי שתי ליה בעינייה הא מזיקו ואינו מברך כלום, ואי אכיל על ידי פת הוי ליה פת עיקר וקיימא לן דמברך על העיקר כו'. ואי שתי ליה ע"י אניגרון [דהיינו מי סלקא] הוי ליה אניגרון עיקר וקיימא לן כו'. ומשני לעולם בשותה ע"י אניגרון [אינו מבואר כן להדיא בש"ס, אבל פירוש זה מוכרח] וכגון שחושש בגרונו שרפואתו שמן, אלא [דבעינייה] [מזיקו ושותהו על ידי אניגרון דהוי ליה שמן עיקר, ולכן מברך על השמן בורא פרי העץ, עכ"ד] הגמרא. ואיכ תשני למה חזו בו ממה שחזיר תחלה שאלו ע"י פת, ומשני על ידי אניגרון לרפואה. הוי ליה לימיר כדאמר תחלה שאכלו ע"י פת וחושש בגרונו ואוכלו לרפואה דהוי ליה שמן עיקר, ותידק מזה כהב"ח, דאם אכלו על ידי פת אפילו לרפואה, מכל מקום לא הוי שמן עיקר: היינו משום כו'. ר"ל דאין זה ראייה, דהש"ס אורחא דמלתא נקט, וראיה מדנקט דוקא אניגרון כו'. ר"ל דאפילו לדעת הב"ח דהפת לא נעשה טפל לשמן משום חשיבות הפת, אבל שאר משקין ודאי נעשין טפל לשמן כששותה לרפואת גרונו. ואיכ אמאי נקט הש"ס דוקא אניגרון, הוי ליה לימיר סתמא ששותה על ידי משקין ומיירי בחושש בגרונו, אלא על כרחך צ"ל דאורחא דמלתא נקט: ואין הכי נמי אם שותהו כו'. ועיין לקמן [מ"א] ס"ק ל"ד:

לבושי שרד

סכתנמי אות ד': (ח) מ"ז פס"ב **אבל בהלכות גדולות מיירי שצריך ברכה על האניגרון ג"כ. כנ"ל:** (ט) שם שמביא ב"י דאזלינן בתר כוונתו. דאם כוונתו לרפואה לו הוי ליה שמו עיסור, מה שאין כן כשאלו מושט

המג"א כשהם מרים לאו פרי נינהו, היינו דלא נטעי להו כו'. ואמנם באמת היה מקום לומר דאצ"י דלא נטעי על דעת למתקן, מכל מקום כיון דגוף ועיקר הפרי קאכיל, לא איכפת לן בהא דלא נטעי. וכמו שכתב הרשב"א בתשובה [ח"א סימן תבח והרשב"א לענין בוסר, כיון שאוכל גוף הפרי שנטעו מחמתו, וכיון שנאמר דגרעינין גוף הפרי חשיבו, שוב אין לחלק בכך, לכן כתב המג"א כשהם מרים לאו פרי נינהו, ר"ל דפירות שגרעינן שלהם מרים, לא חשבינן להו גוף הפרי, לומר שזה אוכל גוף הפרי שנטעו מחמתו, כמו בוסר, דשם שפיר שיך לומר שהוא גוף הפרי, ואצ"פ שהוא כו' כעשוי סופו מתוק. מה שאין כן בזה אצ"פ וכשהם מתוקין דעתו עלייהו, והם כגוף הפרי, מכל מקום כשהם מרים אינם בכלל הפרי, ולא נטעי להו אדעתא דידהו כלל. ובקונטרס הג"ל [ועללוהו אפרים סוף דין ז] הארכתי והעליתי, [דבמיתקן] [דבמתקין] ^[כז] בריעבר אם בירך בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה יצא, ואין לו לחזור ולברך, דאיכא חשש ברכה לבטלה, והנך ברכות שבייך בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה יש להם על מה שישמרו. מה שאין כן במרים ומיתקן על ידי האור נראה שאם טעה ובירך בורא פרי העץ או פרי האדמה ונזכר, יש לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ויברך על הגרעינין שהכל [ז]. ואצ"י דבאבורה"ם [עמוד שלד] כתב אף במיתקן ע"י האור, מכל מקום כיון דהרשב"א וכן פסק הש"ע, והסכימו כל האחרונים לברך שהכל כוונתייהו נקטין עיקר, יש לסמוך על זה לחזור ולברך: **מביא ספיח** וכן **כתב הב"ח** [פימן רי"ב כו'. הוא תמה למעיין שם, ואפשר שטעות סופר הוא וצ"ל אחר מה שכתב וגראה לי, וגם צ"ע מה שכתב בשותהו לרפואה כו'. מדאמרינן לקמן [ברכות דף (ל"ט) [לח] [ע"א] בשחיתא דלרפואה עבדי לה. והבאתי בקונטרס הג"ל [סימן ג] דברי הרשב"א בזה, וגם הארכתי שם במה שכתב המג"א ממאי דסלקא, יע"ש: **פ"ו פס"ב** [גם על האניגרון. צ"ע דמכל מקום תיקשי דמאי דחזקה לאוקמיא בהצריך ברכה על האניגרון, וצריך לאוקמי בחושש בגרונו. נימא דאיירי באין ברכה על האניגרון, וצ"ל יצטרך לאוקמיא בחושש בגרונו. ולכן הוצרך הרב רבינו יוסף לומר דאורחא דמלתא נקט:

הגרעינין שלהם]
בשיתבשלו, [ב"י סימן רד]
[ד"ה ומ"ש וכן]:

פני שהם פרי וכו', ועין הגמ'

(מסעי' ז) צ"ל וכו'. "נצ נשאלתי מחכם אחד על דברי הר"ע מזרענואל במסכת ערלה פרק א' משנה ט'. נמה שכתב הר"ע ברעטורא שם [ד"ה נכפיות], רבי יוסי לטעמיה דאמר הקמדר אסור מפני שהוא פרי וכו', ואין הלכה